

FORSKNINGSBASERET VIDEN OM ALSIDIG UDVIKLING

RAMBOLL

AARHUS UNIVERSITET
DANSK CLEARINGHOUSE
FOR UDDANNELSESFORSKNING

PROFESSIONSHØJSKOLEN
METROPOL

UCC
PROFESSIONS-
HØJSKOLEN

 Find vejen frem
VIA University College

INDHOLD

1. Alsidig udvikling.....	side 3
2. Når hele skolen sætter ind.....	side 5
3. Undervisningsprogrammer i alsidig udvikling.....	side 7
4. Oplevelser uden for skolen	side 9
5. Alsidig udvikling for elever med særlige behov.....	side 11
6. Om forskningskortlægningen – inspiration og henvisninger	side 12

Udgivet august 2014 af:

**Rambøll Management Consulting, Aarhus Universitet, Professionshøjskolen Metropol,
UCC Professionshøjskolen og VIA University College**

Layout: Operate A/S

Forsidefoto: Istock

ISBN: 87-89227-56-5

1 ALSIDIG UDVIKLING

Hvilke indsatser har betydning for elevernes alsidige udvikling? Hvad er fornuftigt at sætte i værk på skoleniveau, og hvilke indsatser gør en forskel i den enkelte klasse? Giver det mening at flytte dele af undervisningen ud i naturen for at forbedre elevernes sociale kompetencer?

Dette er nogle af de spørgsmål, som denne publikation – med afsæt i forskningen – kan besvare. Publikationen samler konklusionerne fra de seneste ti års forskning og giver bud på, hvordan viden om, hvad der virker, kan styrke elevernes alsidige udvikling.

Denne publikation sætter fokus på indsatser og forhold, som påvirker elevernes alsidige udvikling og sociale kompetencer. Den beskriver med andre ord tiltag, der skaber effekt for eleverne.

Grundlaget er forskning af høj kvalitet fra de seneste ti år. Det gælder både dansk, nordisk og international forskning. Nogle resultater og konklusioner vil sikkert udfordre gængs viden. Andre resultater vil nuancere

eller præcisere, hvilke pædagogisk-didaktiske tilgange der kan påvirke elevernes alsidige udvikling i en positiv retning. Endelig vil der være resultater, som hverken er nye eller overraskende.

Under alle omstændigheder bidrager forskningen til at styrke fundamentet for at træffe informerede beslutninger – og ikke mindst lade de pædagogiske drøftelser hvile på et evidensinformeret grundlag.

OM PUBLIKATIONEN

FORMÅL

Formålet med denne publikation er at bidrage til en bedre folkeskole ved at inspirere og understøtte arbejdet med at sikre evidensinformerede undervisningsformer og læringsmiljøer. Publikationen søger at skabe et afsæt for et fælles vidensgrundlag på området ved at formidle indsamlet viden fra en omfattende forskningskortlægning om alsidig udvikling og sociale kompetencer på skoleområdet. Ambitionen er, at denne viden kan bruges aktivt i den danske folkeskole som afsæt for debatter, lokale dialoger og inspiration til nye initiativer.

MÅLGRUPPEN

Publikationen henvender sig til alle, som har interesse for folkeskolen, men er særligt målrettet det pædagogiske personale på skolerne.

INDHOLD

Publikationen præsenterer forskningskortlægningens væsentligste resultater og konklusioner om temaet **alsidig udvikling**. Målet har været at finde de redskaber, metoder eller indsatser, som har en positiv indflydelse på elevernes alsidige udvikling. Flere af studierne ser imidlertid også på indsatsernes betydning for elevernes faglige formåen. Publikationen sætter især fokus på de konkrete elementer i undervisningen, som lærere og pædagoger arbejder med i dagligdagen, men kommer også ind på mere overordnede rammer, som kan have betydning for elevernes alsidige udvikling og sociale kompetencer.

SÅDAN LÆSER DU PUBLIKATIONEN

Publikationen kan anvendes til at sætte nye initiativer i gang eller forberede, gennemføre og evaluere undervisningen på nye måder. Den kan også bruges som dialogværktøj i de faglige fora på skolerne – til fælles drøftelser af, hvordan forskningsbaseret viden yderligere kan kvalificere undervisning og aktiviteter på skolen.

Den første del ser på indsatser, hvor hele skolen skal trække på samme hammel. Den enkelte lærer eller pædagog kan således ikke alene påvirke disse forhold. Efterfølgende præsenteres de væsentligste konkrete resultater, man som lærer eller pædagog kan arbejde med i hverdagen.

I publikationen optræder en række faktabokse, som i meget kort form sammenfatter essensen af forskningen. Vi har også udvalgt eksempler på cases, som illustrerer de konkrete indsatser. Herudover er der for hvert delafsnit formuleret refleksions spørgsmål, som kan inddrages i konkrete drøftelser i de faglige fora på skolen.

Afslutningsvis kan du læse nærmere om forskningskortlægningerne og finde henvisninger til synteser og andet materiale inden for de enkelte temaer.

BAGGRUND

Skoleudvikling og undervisning skal gerne inspireres og udfordres af solid forskning. Derfor har Undervisningsministeriet igangsat et omfattende arbejde med at indsamle, vurdere og formidle forskning på seks områder med stor relevans for folkeskolens udvikling:

- Læseforståelse og faglige læsekompetencer
- Matematik
- Varieret læring
- Pædagogisk ledelse
- Undervisningsmiljø og trivsel
- Alsidig udvikling og sociale kompetencer.

Du kan læse mere om forskningskortlægningerne sidst i denne publikation og på:

uvm.dk/ressourcecenter

2 NÅR HELE SKOLEN SÆTTER IND

Hele skolen kan bringes i spil, når elevernes alsidige udvikling skal udvikles. Skolen som organisation kan både udvikle elevernes sociale kompetencer og begrænse uønsket adfærd. Det betyder, at både ledergruppen, lærerne og det øvrige pædagogiske personale og forældrene involveres. Ofte medfører denne type indsatser også, at hele eller det meste af skolens personale gennemfører et kompetenceudviklingsforløb.

Typisk arbejder man også med skolens værdier, normer og kultur og opstiller regler for og sætter ord på forventninger til den ønskede adfærd. Alt sammen indsatser, der har til formål at påvirke elevernes sociale kompetencer og alsidige udvikling.

Disse skolebaserede programmer kan opdeles i to typer:

- Skolebaserede programmer med fokus på sociale kompetencer
- Skolebaserede programmer med fokus på klare forventninger.

FORSKNINGEN VISER:

Skolebaserede indsatser, der har til formål at udvikle elevernes sociale kompetencer, har en positiv effekt. Ud over de sociale færdigheder påvirkes elevernes emotionelle kompetencer i en gunstig retning.

NÅR HELE SKOLEN ARBEJDER MED ELEVERNES SOCIALE KOMPETENCER

De skolebaserede indsatser bygger ofte på et fastlagt undervisningsforløb, som gennemføres for hele skolen eller en større elevgruppe. Det gælder fx **KidsMatter**. Indsatsen har fire overordnede fokusområder:

- Udvikling af et positivt skolefællesskab
- Regelmæssig undervisning i socioemotionelle kompetencer
- Forældreuddannelse og støtte
- Tidlig indsats for elever med risiko for at udvikle trivselsproblemer.

Indsatsen indeholder både et fleksibelt og et fastlagt element. Det konkrete indhold kan de deltagende skoler selv være med til at påvirke ud fra elevernes behov. Iværksættelsen foregår derimod efter en detaljeret manual, som beskriver processen fra identifikation af problemerne over målformulering til plan for iværksættelse og evaluering.

KidsMatter illustrerer et fællestræk ved de skolebaserede indsatser. De gennemføres nemlig af klassens lærere, som forud for selve undervisningen har modtaget kompetenceudvikling. Netop denne kombination indgår i indsatsen **Positive Action**, som er beskrevet i boksen nedenfor.

CASE

Eksempel på virkningsfuld indsats

Positive Action (PA) består af undervisningsmateriale, materiale til udvikling af skolens sociale miljø (school-climate kit), kompetenceudvikling af skolens personale samt inddragelse af forældre. Undervisningen omfatter 140 lektioner pr. klassetrin. Hver lektion varer 15-20 minutter. Lektionerne omhandler seks emner:

- Elevernes selvopfattelse (forholdet mellem tanker, følelser og handlinger)
- Fysik og tanker (fx ernæring, fysisk aktivitet og kreativitet)
- At opføre sig ansvarligt (fx selvkontrol og tidsstyring)
- At komme godt ud af det med andre (fx empati, altruisme, respekt og konfliktløsning)
- At være ærlig over for sig selv og andre (fx integritet)
- Løbende selvudvikling (fx at sætte mål, løse problemer og udholdenhed).

Undervisningsmaterialet bygger på en interaktiv tilgang, hvor samspillet mellem lærer og elev fremmes gennem strukturerede aktiviteter og diskussioner, mens interaktionen mellem eleverne fremmes gennem fx gruppeaktiviteter, såsom spil, rollespil og øvelser.

Materialet til udvikling af skolens sociale miljø udgøres blandt andet af plakater, musik og certifikater, som skal understøtte implementeringen. Ligeledes medfølger materiale om, hvordan man kan planlægge og gennemføre skole-samlings, udarbejde et PA-nyhedsbrev og oprette en PA-komite.

Endelig indebærer indsatsen opkvalificering af skolens personale. Ved starten af hvert skoleår deltager lærere, administration og skolevejledere i træningssessioner i PA-programmet. I undersøgelsens første år varer træningen 3-4 timer og de efterfølgende år 1-2 timer. Endvidere gennemføres der årligt genopfriskningssessioner vedrørende PA-programmet med en varighed på 30-50 minutter.

Læs mere: Snyder et al. (2013): Preventing negative behaviors among elementary-school students through enhancing students' social-emotional and character development.

Herudover omfatter flere af de skolebaserede indsatser aktiviteter, som skal medvirke til at skabe et godt skolefællesskab og øge elevernes tilknytning til skolen. Det kan ske gennem venskabsordninger eller mentorforløb, hvor en ældre elev er mentor for en yngre elev i forbindelse med både undervisning og sociale aktiviteter.

NÅR HELE SKOLEN ARBEJDER MED KLARE FORVENTNINGER TIL ELEVERNE

De skolebaserede indsatser kan også påvirke elevernes alsidige udvikling ved at formulere klare forventninger

FORSKNINGEN VISER:

Skolebaserede programmer med fokus på klare forventninger har potentiale til at styrke elevernes alsidige udvikling. Det kræver dog, at skolen gennemfører aktiviteterne som planlagt.

til eleverne. Konkret sker det gennem regelsæt. Tanken er, at klare regler og normer kan begrænse og forebygge uønsket adfærd og samtidig styrke de sociale kompetencer. Det kræver, at indsatser på tre niveauer spiller sammen:

- På skoleniveau formuleres klare regler for samtlige lærere og elever.
- Elever, som vurderes at være i risikogruppen, henvises til gruppebaserede indsatser.
- Der sættes ind over for den enkelte elev på individuelt niveau.

De skolebaserede indsatser bygger på samme kerne. I den amerikanske version kaldes programmet **School-Wide Positive Behavioral Interventions and Supports** eller **SWPBIS**, mens der i Norge er udarbejdet en tilpasset udgave, som hedder **heLART**.

CASE

Eksempel til inspiration

heLART er en skolebaseret indsats med fokus på at forbedre miljøet på skolerne såvel som elevernes sociale kompetencer. Følgende elementer er centrale i **heLART**:

- Klare forventninger til alle aktører på skolen i form af regler.
- Understøttelse af regeloverholdelse ved at anerkende og rose elever, der udviser prosocial adfærd og efterlever reglerne.
- Opstille forudsigelige konsekvenser ved regelbrud.
- Undervise i sociale færdigheder og værdier.
- Prioritere gruppeledelse og samarbejde mellem aktører på skolen.

Et grundprincip i **heLART** er endvidere, at lærerne primært anvender proaktive strategier (oplæring og ros) og ikke så ofte reaktive strategier (mundtlig og skriftlig hjælp) i mødet med eleverne. Formålet med denne tilgang er at reducere elevernes problemadfærd og øge deres prosociale adfærd.

Læs mere: Strømgren et al. (2013): Kartlegging av systemintervensjoner i skole: effekt på klasse miljø og prososial atferd

Hvor resultaterne af de indsatser, der målrettet fokuserer på sociale kompetencer, er klare, er effekten af indsatser, som forsøger at påvirke elevernes alsidige udvikling gennem klare forventninger, mere flertydige. På den ene side findes positive effekter, når det handler om at mindske problemadfærd. Og forskningen tyder videre på, at det er fornuftigt at formulere klare regler og forventninger så tidligt som muligt. Resultaterne er nemlig stærkere, når eleverne kender forventningerne i 0. klasse end for de elever, som først lærer dem at kende i 2. klasse.

På den anden side findes der ikke klare effekter af **helART**. Resultaterne peger dog på en positiv effekt på elevernes sociale kompetencer – det kræver dog, at skolerne over tid skal holde fast i indsatsen, så reglerne kommer til at gennemsyre skolens organisering og kultur. Resultaterne af forskningen i pædagogisk ledelse

understøtter, at klare regler kan have en positiv effekt. Her peger forskningen på, at ledelsen har en vigtig rolle at spille i forhold til at formulere klare regler for god adfærd i samarbejde med elever, forældre og lærere. Det øger nemlig elevernes faglige niveau og forbedrer trivslen (se praksispublikation om pædagogisk ledelse).

REFLEKSIONSSPØRGSMÅL:

- Hvordan arbejder I med forventninger til god elevadfærd? Kender elever og forældre forventningerne? I hvilket omfang oplever de, at de bliver efterlevet?
- Hvordan arbejder I med at holde fokus på forventningerne over tid? Og er de reelt rodfæstet i skolens kultur?

3 UNDERVISNINGSPROGRAMMER I ALSIDIG UDVIKLING

Indsatsen for at påvirke elevernes alsidige udvikling og sociale kompetencer behøver ikke at være hele skolens projekt for at skabe forandring. Der er også redskaber, som kan benyttes af den enkelte lærer i klasseværelset. Midlet er her konkrete undervisningsprogrammer, hvor indhold og proces er detaljeret beskrevet i læsevejledninger og lektionsplaner. Disse programmer favner meget bredt. Nogle har fokus på at udvikle sociale og emotionelle kompetencer, mens andre har et bredere dannesperspektiv. Andre igen inkluderer også faglige færdigheder. Formålet med programmerne er todelt. Det ene formål er, at eleverne skal lære om konstruktiv og social adfærd. Det andet er, at eleverne skal tilegne sig konkrete værktøjer og kognitive teknikker, så de kan deltage i klassens sociale miljø.

Selv om programmerne er forskellige, har de også fællestræk. Størstedelen er kendetegnet ved:

- At de gennemføres af klassens egne lærere
- At de retter sig mod samtlige elever i klassen
- At de særligt fokuserer på indskolingen.

Programmerne kan handle om samvær og samarbejde. Det ses fx i et samarbejdsbaseret legeprogram, hvor eleverne i forskellige situationer skal samarbejde, hjælpe hinanden og løse problemer i fælleskab. Et andet redskab er "delerundkreds" (sharing circle), hvor eleverne opfordres til at dele følelser og oplevelser med hinanden for at fremme assertiv kommunikation og adfærd.

FORSKNINGEN VISER:

Strukturerede undervisningsprogrammer øger elevernes sociale og emotionelle kompetencer. De reducerer også forstyrrende og udadreagerende adfærd.

CASE

Eksempel på virkningsfuld indsats

You Can Do It! er et undervisningsprogram med overordnet fokus på at styrke 0.-1. klasses elevers selvtillid, vedholdenhed, emotionelle modstandsdygtighed samt planlægnings- og organiseringsevne. Indsatsen varer to uger og består af i alt seks lektioner a 20 minutter. De fire kompetencer, som er i fokus, styrkes gennem lærerstyret, eksplicit undervisning i 12 tankemønstre:

1. Jeg kan klare det
2. At acceptere mig selv
3. At løbe en risiko
4. At være selvstændig
5. At gøre en indsats
6. At arbejde hårdt
7. At sætte mål
8. At planlægge min tid
9. At være tolerant over for andre
10. At tænke før jeg handler
11. At følge reglerne
12. At være socialt ansvarlig.

Tankemønstrene defineres og demonstreres gennem højtlesning, fællessang af fire sange med tekster, der understøtter undervisningens indhold, samt rollespil, hvor læreren inddrager hånddukkerne Connie Confidence, Pete Persistence, Oscar Organisation og Ricky Resilience, som hver især repræsenterer en af de fire kompetencer. Desuden giver læreren eleverne feedback på deres adfærd og stiller spørgsmål for at tjekke, om eleverne har forstået budskabet.

Der er et element af fleksibilitet i undervisningsprogrammet, idet læreren selv udvælger lektioner fra **You Can Do It!**-kataloget.

Læs mere: Ashdown et al. (2012): **Can Explicit Instruction in Social and Emotional Learning Skills Benefit the Social-Emotional Development, Well-being and Academic Achievement of Young Children?**

Andre programmer lærer eleverne at genkende, udtrykke og handle på baggrund af følelser. **Fast Track PATHS (Promoting Alternative Thinking Strategies)** anvender blandt andet små kort med ansigter (**Feeling Faces**), hvor eleverne med stregtegninger kan illustrere deres følelser og dermed kommunikere dem til klassekammeraterne, hvis de har svært ved at sætte ord på.

Samme program lærer eleverne selvkontrol og problemløsning, hvor eleverne anvender det stoplys, som er afbildet på en plakat i klasseværelset. Den genkendelige symbolik minder eleverne om at stoppe op i stedet for at hidse sig op (rødt lys), tænke sig om ved det gule lys, mens det grønne lys henviser til den fase, hvor problemet skal løses.

REFLEKSIONSSPØRGSMÅL:

- Hvor langt er jeres pædagogiske praksis i dag fra de indsats, som indgår i undervisningsprogrammerne?
- Hvilke elementer kan særligt inddrages i jeres undervisning?
- Kan erfaringer fra elever i indskolingen overføres til elever i udskolingen?

4 OPLEVELSER UDEN FOR SKOLEN

Skolen og skolens fysiske rammer er naturligvis omdrejningspunktet for elevernes læring. Der kan dog være gode grunde til at supplere den kendte undervisning i klasseværelset med oplevelser uden for skolen, hvor undervisningen eksempelvis flyttes ud i naturen. Denne vekselvirkning er – ifølge forskningen – gavnlig for elevernes alsidige udvikling. Eksemplerne her handler alle om oplevelser i naturen, men forskningen fra de øvrige kortlægninger generelt peger på, at det har en gavnlig effekt på elevernes læring at udvide læringsrummet.

Oplevelser uden for skolen kan både være korte og intensive forløb af eksempelvis en uges varighed eller længere forløb, der strækker sig over flere år. I de korte forløb flyttes undervisningen eksempelvis ud i naturen i en uge. Lærerne bruger ikke alene muligheden til at undervise i de naturvidenskabelige fag, men kobler til elevernes alsidige udvikling ved at arbejde med selvtilid, samarbejde mv. i krævende fysiske udfordringer. Det længerevarende forløb er fagligt bygget op om matematik, hvor eleverne en dag ugentligt i tre år undervises i naturen. Også her suppleres de faglige aktiviteter, eksempelvis beregning af rumfanget af en boldbane, med samarbejdsøvelser, som påvirker elevernes motivation og dannelse.

FORSKNINGEN VISER:

Forskningen viser, at konkrete oplevelser og undervisning uden for skolen påvirker elevernes alsidige udvikling og sociale kompetencer positivt. Fælles for dybelse i utraditionelle rammer øger elevernes engagement og motivation.

Undervisning og oplevelser uden for skolen minder om tankegangen bag varieret læring (som man kan læse mere om i en selvstændig publikation). Her er fokus dog på elevernes dannelse, som udvikles ved at variere undervisningen og dermed bringe andre sider af elevernes kompetencer i spil end den traditionelle klasseundervisning. Konkret peger forskningen på, at eleverne ved at deltage i fx en madlejr får større motivation for at lære nyt.

De udvikler også både deres sociale kompetencer og evnen til at handle. Eksemplet i boksen herunder, som beskriver et 5-dages ophold i en naturlejr, påvirker både elevernes almene dannelse positivt, deres holdning til at gå i skole og deres lederegenskaber.

CASE

Eksempel på virkningsfuld indsats

Indsatsen består af et 5-dages naturundervisningsprogram, hvor elever på mellemtrinnet i en skoleuge bor i et naturområde. Programmet fokuserer på at fremme elevernes dannelse og lederegenskaber samt deres holdning til skolen og ansvar for miljøet. Hver dag undersøger eleverne miljø- og naturrelaterede problematikker via en multidisciplinær tilgang, hvor de identificerer, undersøger og overvejer udfordringer fra forskellige vinkler og drøfter forskellige handlemuligheder.

Undervisningsprogrammet indeholder ligeledes fysiske udfordringer, som samtidig sigter mod at styrke elevernes selvtillid, teamwork og lederegenskaber. Endvidere indeholder programmet aftenaktiviteter, bestående af kortfilm og liveoptrædener, der adresserer relevante udfordringer i elevernes liv – såkaldte "fremtidsdræbere" (future killers) – fx at droppe ud af skolen eller at have et stofmisbrug.

Undervisningsprogrammet kobler eksplicit aktiviteter med de udfordringer, som eleverne står over for derhjemme. Eksempelvis sammenlignes forståelsen af vådområder som naturens filtre mod forurening med rollemodeller som "filtre" for negativ indflydelse på elevernes liv. Lignende analogier drages mellem miljøfænomener som invasive arter og førnævnte "fremtidsdræbere" samt mellem biodiversitet og kulturel diversitet.

Læs mere: Stern et al. (2011): Evaluating a Constructivist and Culturally Responsive Approach to Environmental Education for Diverse Audiences.

Forskningen viser således, at fælles fordybelse gennem oplevelser i utraditionelle rammer påvirker elevernes engagement, motivation og dannelse positivt. I tilrettelæggelsen af forløbene er der – ud over det konkrete indhold – nogle elementer, det er vigtigt at forholde sig til. Undervisningen uden for skolen er rettet mod alle eleverne i klassen. Det er et aktiv, hvor elevernes alsidige udvikling sker inden for rammerne af klassens fællesskab. De utraditionelle rammer giver tilmed underviseren mulighed for at variere undervisningen og bruge naturen til at aktivere de elever, som har det svært i den traditionelle klasseundervisning.

FORSKNINGEN VISER:

Udendørsundervisning er mest effektiv ift. at styrke elevernes faglige udvikling, trivsel og alsidige udvikling, når undervisningen har et klart fagligt fokus.

Hvis fordelene ved oplevelser uden for klassen skal opnås, stiller det krav til underviseren. Underviseren vil stadig stå over for den udfordring, at forløbene skal være så rummelige, at også klassens bedst fungerende elever skal kunne finde udfordringer og motivation. Vælger man at arbejde med de korte, intensive forløb,

stiller det krav til en grundig forberedelse – også for at sikre et klart fagligt fokus. Endelig skal der findes en god arbejdsdeling mellem det pædagogiske personale og de fagfolk – eksempelvis naturvejledere – som indgår i forløbene.

REFLEKSIONSPØRGSMAÅL:

- Hvilke aktiviteter i naturen kan give eleverne gode oplevelser og erfaringer, der understøtter elevernes alsidige udvikling? Hvilke muligheder byder lokalområdet på i forhold til spændende steder, autentiske læringsituationer og nye undervisningsrum, der kan inddrages i undervisningen uden for skolen?
- Hvilke ressourcepersoner på skolen eller udefra kan være med til at inspirere i planlægningen af forløbene?
- Hvordan opnås den gode balance mellem fokus på alsidig udvikling og et klart fagligt fokus?

5 ALSIDIG UDVIKLING FOR ELEVER MED SÆRLIGE BEHOV

Alle elevers alsidige udvikling skal flytte sig i løbet af skoleforløbet – og vi har tidligere beskrevet indsatser, som retter sig mod hele skolens elever eller alle elever

FORSKNINGEN VISER:

Mentorprogrammer har en positiv betydning for elevernes sociale og emotionelle kompetencer, men giver dog kun resultater for nogle målgrupper. Inklusion af elever med særlige behov i almenundervisningen kan også have en positiv betydning for elevernes alsidige udvikling, men forudsætter en klar målsætning og en positiv holdning til inklusion på skolen.

i den enkelte klasse. Herudover findes erfaringer, som mere specifikt går på delmålgrupper af elever – elever med særlige behov. Erfaringerne retter sig både mod elever, som har egentlige diagnoser (ADHD eller Autisme Spektrum Forstyrrelser), og elever, som har det svært på grund af det miljø, de lever i til dagligt. Det er muligt at påvirke elevernes alsidige udvikling gennem et konkret redskab – mentorprogrammer, hvor man arbejder med at udvikle børnenes sociale kompetencer ved at tilknytte en mentor, som kan være med til at skabe stabile og forudsigelige relationer til en voksen. Herudover findes konkrete strategier og metoder, som læreren kan anvende i klassen, og som er tæt knyttet til inklusion.

VELLYKKET MENTORSKAB KRÆVER INVESTERING

Mentorer er rådgivere for eleverne og støtter dem i dagligdagen. Støtten omfatter hjælp til at opbygge selvtillid og udvikle positive relationer, men har også en faglig dimension, hvor mentoren hjælper med hjemmearbejdet. Mentorer kan være gymnasieelever, universitetsstuderende eller voksne, som typisk mødes med deres mentee i gennemsnit 3-4 gange om måneden.

Mentorbegrebet er kendt. Men effekten er ikke den samme for alle målgrupper. Mentorredskabet virker bedst over for de elever, som i nogen grad har veludviklede relationer til forældre, lærere og klassekammerater. I disse tilfælde har mentoren et udgangspunkt at arbejde ud fra. Har eleven stærke relationer i forvejen, gør indsatsen ikke en konstaterbar forskel. Og er elevernes relationer til andre meget svage, er mentoren ikke tilstrækkelig. Det andet forbehold drejer sig om selve relationen mellem mentor og mentee. Mentoren er nødt til at investere i relationen, for at resultaterne viser sig. Den vedvarende støtte, hvor der udvikles et nært, tillidsfuldt og engageret forhold, giver resultater, hvor mentoren kan udfordre elevens negative billeder af sig selv.

INKLUSION AF SÆRLIGE GRUPPER

Der findes også mere generelle erfaringer med indsatser, der kan påvirke den alsidige udvikling hos elever med særlige behov i en positiv retning. Disse indsatser er knyttet til inklusionsdagsordenen og handler fx om metoder og strategier, som lærere og klassekammerater kan bruge, så elever med særlige behov kan deltage i almenundervisningen og være en del af klassens sociale fællesskab.

En af de strategier, der kan anvendes, er elevformidling (eller Peer tutoring). Ideen er, at eleverne underviser hinanden enten under lærerens supervision, eller at en lille gruppe elever sammen løser en opgave. Konkret kan aktiviteterne gennemføres ved, at en ældre elev underviser en yngre. Det kan også ske ved, at elever på samme faglige niveau underviser hinanden. Forudsætningen er dog, at læreren – ud over løbende støtte og supervision – kender de relevante undervisningsprogrammer (**fx CIRC – Cooperative Integrated Reading and Composition**), har adgang til materialer eller ressourcepersoner og er grundigt forberedt. En anden tilgang er selvregistreringer, der har til formål at øge elevernes opmærksomhed på egen adfærd og følelser og dermed lære dem at korrigere egen adfærd.

Både elevformidling og selvregistreringer er altså tiltag, der kan gennemføres af den enkelte lærer i den enkelte klasse. Forskningen viser herudover, at en generel positiv holdning til inklusion på skoleniveau er et vigtigt fundament for den enkelte lærers arbejde – og holdningen skal omsættes i konkrete målsætninger. Endelig peger forskningen på, at indsatser over for mindre grupper af elever eller individuelle indsatser over for elever med særlige behov har overbevisende effekter på elevernes sociale og emotionelle kompetencer. Indsatserne er supplerende og gennemføres derfor i tillæg til den normale undervisning. Og til forskel for strategierne ovenfor gennemføres de af eksterne ressourcepersoner som eksempelvis skolepsykologer.

REFLEKSIONSPØRGSMÅL:

- Hvordan arbejder I med alsidig udvikling for elever med særlige behov?
- Hvilket potentiale har mentorordningen på jeres skole? Findes der relevante samarbejdspartnere i lokalområdet – eksempelvis et gymnasium?
- Har skolen klare målsætninger for inklusion? Hvilke gevinster vil elevformidling som pædagogisk strategi kunne give jeres elever?

6 OM FORSKNINGSKORTLÆGNINGEN - INSPIRATION OG HENVISNINGER

DET FORSKNINGSMÆSSIGE GRUNDLAG

Forskningskortlægningerne, som danner udgangspunktet for denne publikation, er gennemført af Rambøll Management Consulting, Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (DCU) ved Aarhus Universitet samt VIA University College, Professionshøjskolen UCC og Professionshøjskolen Metropol.

Kortlægningerne omfatter både dansk, nordisk og international forskning fra skolesystemer, der er sammenlignelige med det danske. For hvert af de seks

temaer er der screenet mellem 7.000-10.000 forskningsstudier fra de seneste ti år.

Kortlægningerne er således indholdsmæssigt begrænset til de seks temaer. Herudover er udvalget af forskning begrænset ved udelukkende at fokusere på studier, som har en direkte kobling mellem indsats og effekt, som er af høj forskningsmæssig kvalitet, og som samtidig er relevante i en dansk skolekontekst. Konkret omfatter hver forskningskortlægning mellem 34 og 66 studier.

På uvm.dk/ressourcecenter kan du læse mere om forskningskortlægningerne, bl.a.:

- De enkelte synteser for kortlægningerne på de seks områder
- Den anvendte metode
- Abstracts for de omfattede studier.

OM BEGREBET ALSIDIG UDVIKLING

Elevernes alsidige udvikling har været i fokus i mange år. Faktisk har elevernes alsidige udvikling været en del af folkeskolelovens formålsparagraf siden 1975. Et fokus, som er bevaret i folkeskolereformen, hvor den længere og varierede skoledag tænkes at styrke elevernes alsidige udvikling og sociale kompetencer. I forskningskortlægningen er anvendt følgende definition:

- **Alsidig udvikling:** Kommer til udtryk gennem elevens kreativitet, initiativ, motivation, selvstændighed, nysgerrighed, engagement, ansvarlighed, vedholdenhed, selvbevidsthed, deltagelse, empati og følelser.
- **Sociale kompetencer:** Er evnen til at indgå i relationer med andre, samarbejde, regulere sine følelser og adfærd og til at indgå i demokratiske processer.

Begreberne hænger tæt sammen med undervisningsmiljø og trivsel, som er genstand for en selvstændig publikation. Elevernes alsidige udvikling og sociale kompetencer kan bedst forstås som færdigheder og kompetencer på linje med den faglige udvikling.

Derimod kan undervisningsmiljø og trivsel ses som forudsætninger for læring og tilegnelse af kompetencer. I boksen herunder ses eksempler på, hvad forskningen i alsidig udvikling har undersøgt. Eksemplerne viser, hvor bredt og omfattende emnet er.

HVAD FORSKNINGEN I ALSIDIG UDVIKLING HAR UNDERSØGT:

- Sociale og emotionelle kompetencer
- Faglig læring/udvikling
- Samarbejde og interaktion
- Problemløsning
- Empati
- Ansvarlighed
- Selvbevidsthed
- Deltagelse
- Kreativitet
- Selvstændighed
- Problemadfærd
- Selvregulering/selvkontrol
- Motivation til at lære
- Engagement
- Målorientering
- Selvtillid
- Vedholdenhed
- Demokratisk dannelse
- Initiativ